

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بررسی دذای و عوامل مؤثر بر شکل گیری بنیادگرایی افراطی در تاریخ معاصر ایران

تألیف: فوزیه ناصری

انتشارات سکر

سرشناسه	: ناصری، فوزیه ۱۳۵۸
عنوان و نام پدیدآور	: بررسی دلایل و عوامل مؤثر بر شکل گیری بنیادگرایی افراطی در تاریخ معاصر ایران / تألیف: فوزیه ناصری
مشخصات نشر	: همدان، انتشارات سکر، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۱۴۱ص
شابک	: 978-600-7538-76-0
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه
موضوع	: بنیادگرایی اسلامی - ایران
موضوع	: Islamic fundamentalism - Iran
موضوع	: بنیادگرایی اسلامی -- ایران - تاریخ
موضوع	: Islamic fundamentalism -- Iran - History
موضوع	: رادیکالیسم - ایران
موضوع	: Radicalism - Iran
موضوع	: جدید - ایران - تاریخ
موضوع	: *Modernity -- Iran - History
موضوع	: بنیادگرایی اسلامی
موضوع	: Islamic fundamentalism
رده بندی کنگره	: BP ۳۲ / ۳ / ۲۴۱۳۹۶
رده بندی دیویی	: ۲۹۷ / ۴۸۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۶۶۵۲۰۰

بررسی دلایل و عوامل مؤثر بر شکل گیری بنیادگرایی افراطی

در تاریخ معاصر ایران

مؤلف: فوزیه ناصری

ناشر: انتشارات سکر

انتشارات سکر

چاپ و صحافی: سرافراز

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: ۱۳۹۶

شابک: 978-600-7538-76-0

صفحه آرای: لیلا عواطفی اکمل

تیراژ: ۱۰۰۰

بها: ۲۲۵۰۰۰ ریال

«تمامی حقوق برای ناشر و مؤلفان محفوظ است»

فصل اول: چهارچوب نظری و بنیادگرایی دینی

۱۱	مقدمه
۱۱	تفہیم مفهوم رادیکالیسم
۱۲	چرا افراد و گروه‌ها رادیکال می‌شوند
۱۳	بررسی بنیادگرایی اسلامی در چهارچوب نظریه
۱۳	نظریه‌های بنیادگرایی پیچیده ذاتی اسلامی و رشد بنیادگرایی
۱۶	نظریه‌های بنیادگرایی اسلامی: واکنشی به تغییرات بیرونی
۱۷	نظریه مدرنیته و افزایش بنیادگرایی اسلامی
۱۹	نظریه نوسازی و ظهور بنیادگرایی
۲۰	نظریه‌های جهانی شدن و افزایش بنیادگرایی اسلامی
۲۳	جهانی شدن و رشد بنیادگرایی دینی
۲۴	دلایل کلی گسترش اسلام‌گرایی افراطی (بنیادگرایی دینی)
۲۵	جهانی شدن، تشدید مشکلات اقتصادی و جهت‌گیری ناسربانیسم
۲۶	نتیجه‌گیری

فصل دوم: بررسی رابطه سنت، مدرنیته و دین در عصر جهانی شدن،

جامعه ایران، تقابل سنت - مدرنیته و گسترش بنیادگرایی دینی

۳۱	مقدمه
۳۱	مدرنیته: معنا و مفهوم
۳۲	مدرنیته چیست؟
۳۲	اندیشه پسامدرن
۳۳	جهانی شدن و پست مدرنیته
۳۴	مدرنیسم در مقایسه با سنت و دین
۳۶	فقدان مدرنیته در جهان اسلام

۳۷	جامعه ایران
۳۷	سیر تاریخی شکل‌گیری فرایند مدرنیته در جامعه ایران
۳۹	سیر مدرنیته در ایران
۴۳	فراز و فرود در روند مدرنیته در ایران

فصل سوم: جهانی شدن و تحول رادیکالیسم اسلامی، از سرچشمه‌های

عقیدتی تا دگرترین معاصر

۵۱	مقدمه
۵۲	فلسفه دین و اهمیت آن در میان گروه‌های بنیادگرا
۵۴	اهمیت دین در عصر معاصر و رشد بنیادگرایی
۵۶	فلسفه دین اسلام و بنیادگرایی اسلامی
۵۶	دین اسلام و نظریه آرنولد توینبئی و گسترش بنیادگرایی
۵۷	دین اسلام، نظریه کراوس و رشد بنیادگرایی
۶۱	فلسفه دینی تشیع و گسترش بنیادگرایی در ایران
۶۲	سیر تاریخی بنیادگرایی در جهان و جهان اسلام
۶۳	تحول مفهوم بنیادگرایی
۶۴	عوامل مؤثر در تحول‌یابی بنیادگرایی
۶۵	مفهوم بنیادگرایی در جهان اسلام طی سه مرحله متحول شد
۶۵	مرحله نخست ۱۹۳۰-۱۹۵۰
۶۶	دلایل شکل‌گیری بنیادگرایی در این دوره
۶۶	مرحله دوم از اواخر دهه ۱۹۶۰ شروع می‌شود
۶۷	عوامل خارجی مؤثر بر گسترش رادیکالیسم دینی (بنیادگرایی دینی) در این دوره
۶۹	دوره سوم بنیادگرایی اسلامی ۱۹۹۰
۷۰	نتیجه‌گیری

فصل چهارم: بنیادگرایی اسلامی: زمینه‌های پیدایش و تجلیات آن در دوران کنونی

مقدمه	۷۵
زمینه‌ها و عوامل گسترش بنیادگرایی دینی در جهان معاصر	۷۸
الف) سنت	۷۸
ب) انحصارطلبی	۷۸
ج) ظاهرگرایی دینی	۷۹
اقامه احکام شریعت	۸۰
حاکمیت سکولار و اسلامیک	۸۰
جو منطقه‌ای	۸۱
عامل اقتصادی	۸۲
دموکراسی خواهی	۸۲
اهداف سلطه‌جویانه و استعماری	۸۳
نتیجه‌گیری	۸۵

فصل پنجم: فلسفه رادیکالیسم اسلامی معاصر: گسترش، اثرگذاری و امکان برهم زدن ثبات و اوضاع سیاسی در ایران

مقدمه	۸۹
بررسی تاریخچه بنیادگرایی در ایران و عوامل مؤثر بر شکل‌گیری آن	۹۰
ویژگی‌های ساختاری جامعه ایران و فلسفه شکل‌گیری حرکت‌های اسلامی	۹۳
نتیجه‌گیری	۱۰۵

فصل ششم: عوامل کنشگر رادیکالیسم اسلامی: دیدگاه‌های عقیدتی- سیاسی و عملکرد

مقدمه	۱۰۹
عوامل مؤثر بر شکل‌گیری رادیکالیسم در ایران	۱۰۹
می‌توان عوامل فزاینده در رادیکالیسم ایران را در سه عامل به شرح زیر برشمرد	۱۱۱
عوامل کاهنده رادیکالیسم در ایران	۱۱۷

فصل هشتم: امکانات رفع تهدیدات رادیکالیسم معاصر در ایران

مقدمه.....	۱۲۳
عوامل ظهور رادیکالیسم و بنیادگرایی در ایران معاصر.....	۱۲۳
انقلاب بلشویکی اکتبر ۱۹۱۷ روسیه.....	۱۲۵
تأثیرات انقلاب اکتبر ۱۹۱۷ بر فضای ایران.....	۱۲۶
تأثیر جنگ س.ا. بر فضای سیاسی ایران.....	۱۲۶
اختلاف چین و شوروی در دهه ۱۹۶۰.....	۱۲۷
تأثیر اختلاف چین و شوروی بر احزاب کمونیستی دیگر کشورها.....	۱۲۸
سیاست‌های آمریکا بعد از جنگ جهانی دوم و پیدایش نهضت‌های آزادی‌بخش.....	۱۲۸
سیاست آمریکا در ایران.....	۱۲۹
جنبش‌های آزادی‌بخش جهانی.....	۱۳۰
عوامل داخلی رشد رادیکالیسم دینار در ایران.....	۱۳۲
منابع.....	۱۳۵

پیشگفتار

گفته می‌شود که تلفیقی از عوامل عینی و ذهنی بیرونی با عامل و عوامل داخلی منجر به گذار از از مشی مسالمت‌آمیز به مشی قهر آمیز انقلابی (با رنگ و بوی دینی بنیادگرایی دینی)، در ایران شده است. در این ارتباط عوامل داخلی از جمله: استبداد حکومتی در تاریخ معاصر ایران، ظهور رهبر دینی (امام خمینی) و توجه ایشان به ارزش‌های دینی (هر چند که حضرت امام (ره) علاقه‌ای به مبارزات رادیکالی و بنیادگرایی نداشتند)، ظهور احزاب دینی مانند نهضت فدائیان اسلام... تردید یک گفتمان مذهبی رادیکال از درون فرهنگ شیعه جامعه ایرانی را به عنوان عوامل محرری و عواملی از جمله: اول: انقلاب بلشویکی اکتبر ۱۹۱۷ روسیه؛ دوم: پیدایش جنگ سرد بین آمریکا و شوروی؛ سوم: ظهور چین به عنوان قدرتی کمونیستی و اختلاف ایدئولوژیک و روشی این کشور با اتحاد جماهیر شوروی؛ چهارم: سیاست‌های آمریکا بعد از جنگ جهانی دوم؛ پنجم: و ظهور جنبش‌های آزادی بخش و ضد استعماری تحت تأثیر ناسیونالیسم، مذهب و... در سطح جهانی به عنوان عوامل فرعی و کاتالیزور در جهت تبیین و تحلیل حرکت‌های رادیکال و بنیاد گر، در تاریخ معاصر ایران را می‌توان نام برد. همزمان با شکل‌گیری انقلاب اسلامی در ایران در سراسر جهان، اعتراضی رو به رشد علیه روشنگری از طرف بنیادگرایان در جریان است. بنیادگرایان مانند محافظه‌کاران، سکولاریزه کردن و اعتقاد مدرنیسم به استدلال، شک و تردید علمی و رشد و ترقی مادی را رد می‌نمایند. همچنین بنیادگرایان تأکید محافظه‌کاران بر کثرت‌گرایی، تنوع و دگرگونی تکاملی را تنزل مرتبه می‌دهند. از دیدگاه آنان، وحدت‌گرایی ایدئولوژیک، انحصارگرایی، سادگی و گرگونی مکاشفه‌ای بر اعتقاد به کثرت‌گرایی، شمولیت، پیچیدگی و دگرگونی اجتماعی تدریجی امروز می‌شود. بر طبق نظریه معترضان بنیادگرا، جامعه باید اصالت و خلوص ریشه‌های مقدس را احیا نماید. آنان تمایز دقیقی را بین امور عمومی و خصوصی، بین نگرانی‌های مقدس و سکولار و بین واقعیت هنجاری و تجربی قائل نیستند. ارزش‌های مقدس و منافع مادی سکولار باید به هم آمیخته شوند، نه اینکه از یکدیگر جدا فرض شوند. قوانین، سیاست‌ها و مؤسسات دولتی باید بر پایه‌ی بنیانی مذهبی بنا شوند. از دیدگاه بنیادگرایان، اهداف اصلی حکومت حول محور تنظیم اخلاق خصوصی و عمومی است. مدارس و دادگاه‌ها باید مجدداً ارزش‌های اخلاقی را به اجتماع بازگردانند. در کنار دیگر مؤسسات دولتی، مدارس و دادگاه‌ها باید اجتماع را از صداها و قرائت‌های مدرن همچون زناشویی قبل از ازدواج، مستهجن‌نویسی، سقط جنین، همجنس‌بازی،

اعتیاد به مواد مخدر، قماربازی و اعتیاد به مشروبات الکلی پاکسازی نمایند. مدارس عمومی باید نیایش‌های ارتدکسی را اجرا نمایند و ارزش‌های سنتی مذهبی را آموزش دهند. دادگاه‌ها باید قوانین مذهبی را بر اساس تفسیر ادبی از نوشته‌های مقدس که فقط شامل یک معنای غیرقابل تغییر برای همه زمان‌هاست، اعمال نمایند. به جای تأکید بر حقوق خود ایزاری فردی، بنیادگرایان از اهمیت والای مؤسسات جمعی از قبیل خانواده، ملت و جامعه‌ی مذهبی دفاع می‌کنند. آنان خواهان سیاست‌های عمومی برای اعاده‌ی سلامت این مؤسسات جمعی هستند. تفسیر بنیادگرایانه از تعامل بین حاکمان و حکومت‌شوندگان، بعضاً از هیچکدام از آزادی‌های مدنی و برابری سیاسی حمایت نمی‌کند، آزادی سیاسی را در بردارنده‌ی حقوق گروه‌های منحرف، رای، ساعه افکار منحط و نادرست می‌داند. بنیادگرایان با حمایت از عادات و رسوم پدرسالارانه، خواستار اسناد زنان از شوهران و پدران‌شان هستند. زنان به‌طور سنتی نقش‌های تابع در پرورش و رشد کودکان و حفظ ارزش‌های فامیلی داشته‌اند. مردان صلاحیت تفسیر نوشته‌های مقدس را داشته‌اند، مؤسسات دولتی را اداره کرده‌اند و سیاستگذاری عمومی تحت سیطره‌ی و سلطه‌ی آنان است. به این اشاره مختصر به خصوصیات بنیادگرایی لازم است به این نکته توجه کنیم که: برای فهم گسترده بنیادگرایی که در دوره‌های اخیر قدرت بیشتری پیدا کرده ابتدا می‌بایست نظریاتی که درباره خاستگاه و ریشه شکل‌گیری جنبش‌های اسلام‌گرا مطرح شده، مورد بررسی دقیق قرار گیرند تا از این طریق راهی به سوی فهم ماهیت فکری اسلام‌گرایان گشوده شود. در مورد خاستگاه و منش شکل‌گیری اسلام‌گرایی سیاسی دو دیدگاه متفاوت وجود دارد. دیدگاه اول: برخی از شرق‌شناسان و اندیشمندان مسلمان، به جای پیدا کردن ریشه‌های اسلام‌گرایی در عوامل خارجی و بحران‌های جهان اسلام، اسلام‌گرایی را پیامد ویژگی‌های ذاتی و بنیادین اسلام همانند سکولاریسم، فردگرایی، جداسازی دین از (و تطبیق ناپذیری آن با مفاهیم بنیادین مدرنیته) می‌دانند، به اعتقاد این افراد جنبش‌های اسلام‌گرایانه و بنیادگرا بیش از آنکه صرفاً واکنشی و منفعل باشند، پدیده‌ای فعال است که از متن دین و اصول و مبانی ارزش‌های اسلامی برمی‌خیزد. در مقابل گروه اول، گروه دوم: بر این ادعا پافشاری می‌کنند که اسلام‌گرایی این افراد موج حرکت و اقدامی انفعالی نسبت به تغییرات بیرونی و فشارهای محیطی می‌باشد. بازخیزی اسلام را از ویژگی‌های ذاتی اسلام نمی‌دانند، بلکه ترکیبی از بحران‌های داخلی جهان برای فهم بهتر به ذکر اندیشه‌های اسلام و مواجهه مسلمانان با تمدن غربی قلمداد می‌کنند. لذا محقق نیز در این تحقیق کوشش دارد تا گسترش بنیادگرایی را در واکنش به پدیده جهانی شدن مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار دهد.